

EMAUZSKÝ SBOR A ORCHESTR
4. listopadu 2018

PODZIMNÍ
KONCERT

Člen Asociace neprofesionálních komorních a symfonických těles

Refektář kláštera Emauzy, Vyšehradská 49, Praha 2

Neděle 4. listopadu 2018 v 19.30 hodin

PROGRAM:

Dominik Josef ŠKROUP (1766–1830):

AVE MARIA F dur

Jakub Šimon Jan RYBA (1765–1815):

REQUIEM F dur (N 435)

I. Requiem aeternam

II. Dies irae

III. Offertorium „Qui tribulant me“

IV. Sanctus

V. Benedictus

VI. Agnus Dei. Requiem aeternam

Alois JELEN (1801–1857):

ZASTAVENÍČKO

čtvero zpěv z Věnce vlasteneckých písní

Jan Nepomuk ŠKROUP (1811–1892):

KYTKA VLASTENKÁM

sbor z Věnce vlasteneckých písní

František Jan ŠKROUP (1801–1862):

Píseň „KDE DOMOV MŮJ“

ze zpěvohry Fidlovačka

Bedřich SMETANA (1824–1884):

PÍSEŇ SVOBODY (1848)

Jakub Šimon Jan RYBA (1765–1815):

LAUDATE DOMINUM (N 339)

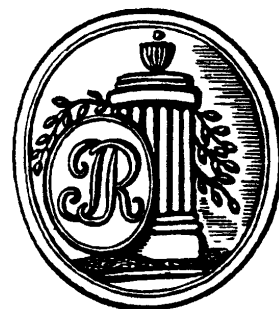
z Vesperae 1808

Marie MATĚJKOVÁ (soprán), Jana EHRENBARGEROVÁ (alt)

Viktor BYČEK (tenor), Vladimír JELEN (bas)

Sbormistryně: Marie MATĚJKOVÁ

Dirigent: Tomáš ČECHAL

Koncert je věnován památce P. Vladimíra Borna z Boru u Tachova.
Výtěžek koncertu je věnován na obnovu varhan klášterního kostela.

Vstupné 150 / 100 Kč

KOUBA INTERIER
návrh a realizace interiérů

www.eso-music.cz

Motto:

***Zpěvu dar všech srdcí vroucích vlasti budiž věnován,
kdo jí dražší skvosty snáší, tomu věnec budiž dán.***

(Josef Srb Debrnov – Bedřich Smetana)

Vážení přátelé, milí posluchači,

dnešní koncert má mj. trojí ušlechtilý účel. Výtěžek benefičního koncertu je věnován na obnovu varhan klášterního kostela. Dramaturgie koncertu byla současně navržena jako skromné připomenutí 100. výročí založení Československé republiky. V neposlední řadě chceme připomenout letošních nedožitých 80. narozenin Mons. Vladimíra Borna, vikáře z Boru u Tachova. Mons. Born byl zakladatelem Borských loretánských slavností, které jsou dnes už neopomenutelným pojmem. Díky jeho vstřícnosti a neutuchající energii jsme se mohli řadu let podílet na hudebním doprovodu slavnostní mše v rámci těchto slavností. Stál také u zrodu dalších hudebních a společenských podniků, například mezinárodního festivalu Hudební léto Borska nebo odborné konference Borské téze. Přes svůj zdravotní handicap usiloval po celou dobu kněžského působení na Tachovsku o opravu a obnovu mnoha církevních památek regionu. Za všechny jmenujme alespoň opravené kostely v Boru, Starém Sedle a na Přimdě. Největší úsilí věnoval rekonstrukci borské Lorety. Kdysi chátrající objekt se díky jeho péči opět zaskvěl v plné kráse a byl plně zpřístupněn veřejnosti. Své životní poslání viděl ve sbližování lidských srdcí, proto v našich srdcích zůstane navždy zachována vzpomínka na velice vzdělaného, moudrého a statečného člověka, který žil pro druhé.

Ústředním dílem dnešního koncertu je mše za zemřelé **Jakuba Jana Ryby**, ***Requiem F dur*** z roku 1800, které pochází ze souboru Tres Requiem, komponovaných k prvnímu výročí úmrtí papeže Pia VI. Na tomto díle si Ryba značně zakládal, protože jako malý chlapec zpíval při oslavě inaugurace Pia VI. Stejně jako ostatních šest jeho requiem (první z nich pochází z roku 1785) nemá ani toto dílo liturgický text sekvence úplný. V některých skladbách chybí Kyrie, někde Communio, v Offertoriu zhudebňuje část žalmu Qui tribulant me, což byla však běžná dobová praxe. Zařazení mše za zemřelé vede ke správné úvaze: Requiem má být tady a teď vzpomínkou jak na Mons. Borna, tak na všechny známé i neznámé historické postavy, které se v minulosti jakkoli zasloužili o stát. Rybovo intimně pojaté Requiem F dur (které jsme uvedli v novodobé premiéře roku 2015) má být tichou, niternou vzpomínkou na pohřbené ideály, na prohry i stále nové naděje českého národa v průběhu národního obrození. V neposlední řadě ho provází i modlitba za současnou situaci, ve které se ztrácejí a rozplývají polistopadové ideály, duchovní jistoty i pocity národní hrdosti.

Nedávno jsme byli svědky uměle vyvolaného sporu o délku a novou podobu státní hymny. Když nabídli Bedřichu Smetanovi různé texty a vyzvali jej, aby napsal píseň, která by se mohla stát hymnou, prohlásil: „*Nápěv na žádný z těch textů skládati nebudu, poněvadž by to byla práce marná. Kterou píseň lid sám na svou hymnu povznesl, ta hymnou jeho zůstane*“. Nesmrtelnost **Františka Jana Škroupa**, českého dirigenta, hudebníka a hudebního skladatele, zajistila hudba ke zpěvohře Josefa Kajetána Tyla *Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka*, ve které při premiéře konané 21. prosince 1834 ve Stavovském divadle poprvé zazněla píseň slepého žebráka Mareše

Kde domov můj, která se později stala českou národní hymnou. Píseň dnes zazní v původní podobě s náznakem scénického obrazu. Instrumentace možná překvapí. Sólově zde vystoupí housle a lesní roh, zpěv je potom doprovázen violou. Romantický lesní roh se u Škroupa objevuje často. Ve Škroupově úpravě Rybova zastaveníčka *Spi, má zlatá, boubelatá* exponuje velmi efektně kvartet lesních rohů, střídající se s mužskými hlasy (provedeno 1. 12. 1833 ve Stavovském divadle). „Šťavnatý“ lesní roh (J. Plavec) se uplatňuje koncertantně i v operách *Nachtschatten*, *Oldřich a Božena* nebo *Libušín sňatek*. Kouzelně také znějí tři lesní rohy s harfou v písni *Morgenlied*. Ve své době velmi zpopulárněla píseň *Dobrou noc* pro tenor, lesní roh a klavír. Zajímavostí je, že i otec Dominik Škroup složil koncert B dur pro lesní roh. Všeobecně lze říci, že Škroup instrumentoval své skladby úsporně, ale mnohdy velmi barevně.

Nutno také podotknout, že František Škroup měl velký podíl na vydávání sborníku vlasteneckých písní *Věvec*, jenž byl vlastně prvním českým hudebním časopisem. Zdůrazněme však také jeho činnost kapelnickou! Kromě působení ve Stavovském divadle jako dramaturgicky osvědčený dirigent uváděl díla Berliozova, Beethovenova (9. symfonii nebo *Missu solemnis*), první orchestrální díla B. Smetany apod. Při studování repertoáru byl vysoce ceněn pro svou preciznost. Víceméně pietní ukázky v dnešním programu z **díla bratří Škroupů (Jan Nepomuk a František Jan) i jejich otce Dominika** jsou spíše připomínkou vlasteneckého cítění, kteroužto ideu se podařilo naplnit v hudbě dokonale až Bedřichu Smetanovi. Skladatelovu angažovanou revoluční tvorbu kolem roku 1848 (např. *Pochod studentské legie* nebo *Pochod národní gardy*) připomene *Píseň svobody* na Kolárova slova v úpravě pro smíšený sbor a orchestr, která poprvé zazněla ve spolku Svornost.

Škroupův přítel a vrstevník, obrozenecký komponista, pěvec a sbormistr **Alois Jelen** pro hudbu zahořel již v mládí. V devíti letech se stal nejprve vokalistou u sv. Mikuláše (v té době vedl kůr vynikající hudebník Vincenc Mašek) a později, do roku 1822, zpíval v Týnském chrámu. Přestože ho roku 1824 nacházíme jako registrátora gubernálního archivu, je zároveň od roku 1823 členem obrozenecké družiny, která provádí opery v českém jazyce. Dochází pilně na kůr svatovítského chrámu a rovněž je angažován jako plnohodnotný tenorista do Stavovského divadla, kde vynikne v Mozartově Donu Juanovi, uvedeném 9. dubna 1825 ve Štěpánkově překladu. František Palacký zapisuje do svého Každodeníčku, že „...výborně zpívaném od p. Podhorského, Jelena, panen Kometové, Králové a Šulcové.“ Po ztrátě hlasu se Alois Jelen věnoval organizační činnosti – založil hudební spolek, tzv. „Žofinskou akademii“ a jako skvělý sbormistr uváděl horké novinky svých současníků. Skládal též sbory a písně, z nichž nejznámější je zřejmě *Zasvit' mi ty slunko zlaté*, na slova vlastence barona Karla Drahotína Villaniho (ten byl velitelem spolku Svornost, ve kterém zazněla Smetanova revoluční píseň!). Uváděná skladba *Zastaveníčko* (kolem r. 1821) je původně mužský sbor – jeden z prvních českých čtvero zpěvů na český text.

Žofinská akademie byla v polovině devatenáctého století neodmyslitelnou a důležitou institucí, jakousi základnou pražského hudebního života. Koncem roku 1843 však došlo ke sporu A. Jelena s výborem akademie, který „...chtěl zasahovat do jeho umělecké pravomoci“. Pod nepravdivými záminkami členové výboru donutili Jelena, aby se vzdal své funkce. Počátkem 1844 odešel tedy Jelen z akademie. Na jaře roku

1844 převzal Jelenovu funkci ředitele akademie Jan Nepomuk Škroup, bratr o deset let staršího Františka. Došlo k pozitivním organizačním změnám a akademie začala spolupracovat se všemi pražskými hudebními spolky, s orchestrem konzervatoře i Stavovského divadla a konečně s Cecilskou jednotou. Na programu se objevila velká světová díla, velké benefiční koncerty i slavnostní koncerty k různým příležitostem, jako byl příjezd prvního parního vlaku z Vídně do Prahy 21. srpna 1845. Byla provedena kantáta *Požehnání českých hor* od V. J. Veita, antifona J. N. Škroupa a *Te Deum* od Vitáska. Zazněla též sborově zpívaná píseň Františka Škroupa *Kde domov můj*.

V souvislosti s obsahem a posláním dnešního koncertu stojí za to ocitovat dopis H. Berlioze příteli H. Ferrandovi:

„Musím Vám teď vyprávět o pražské pěvecké akademii. Je organisována jako všechny německé spolky a jsou v ní téměř výlučně diletanti středních společenských tříd. Dirigentem je pan Škroup mladší. Ve sboru je asi devadesát členů, kteří jsou většinou muzikální, čtou z listu a mají svěží zvучné hlasy. Tento spolek se nevěnuje jako většina podobných jen studiu a uvádění starých skladeb a nevylučuje zásadně všechnu hudbu současnou [...] Její dirigent je vynikající umělec.

Proto přijal do svého svatostánku nejen moderní skladatele, ale dokonce i žijící. Současně s Bachovým nebo Händelovým oratoriem studuje Mojžíše od Marxe, učeného a skutečně žijícího berlínského kritika a teoretika, nebo úryvek z opery, nebo hymnus, který dosud nemá pro své stáří nárok na akademické ohledy. Když jsem byl poprvé na koncertě pražské pěvecké akademie, všiml jsem si zvlášť fantasie pro sbor, kterou napsal pan Škroup na české národní písně; byl jsem jí nadšen. Tak zvláštní souzvuk hlasů, tolik odvážného nadšení, pohybu, neočekávaných kontrastů, tak sladěné, čisté, krásně zabarvené hlasy jsem až do onoho dne nikdy neslyšel. Od té doby jsem je už také neslyšel. Byl jsem unaven těžkopádnými akordy, které jsem při podobných příležitostech musel vyslechnout, a to živé dílo v tak skvělém provedení na mne působilo jako lesní vánek za krásné letní noci na plíce zajatce, který právě uprchl z dusné a zatuchlé cely [...] Hudební slavnosti připravují velmi dlouho, pečlivě a trpělivě. Navštěvuje je četné obecenstvo, a to vybrané obecenstvo, pro něž není hudba rozptýlením ani námahou, nýbrž skutečnou vášní, které se oddávají celou prudkostí své inteligence, s citem a nadšením.“

Co více dodat? Na závěr připomeňme méně známé či nezdůrazňované vlastenecké úsilí Jakuba Jana Ryby, mj. snahu o zvelebování české řeči. Ryba je stále vnímán pouze jako autor *České mše vánoční*. Tento mimořádně vzdělaný český kantor – vychovatel mládeže, buditel, spisovatel i básník například vyzývá ve svých nespočetných příručkách rodiče těmito slovy:

„Čechu! Ty chceš sám v neumělosti a v temnosti vězet? Český otče! Místo zbytečného nápoje, čím jen věk a rozum se krátí, místo nejškodlivějšího karbanu, který tě s tvou manželkou a dětmi k záhubě táhne, české 'čti'

knihy. *Česká matko! Místo daremného a zbytečného šperkování tvých dcerušek ... kupte si a svým dítkám ... pro jejich trvanlivé dobro a pro dobro a blaženost lidstva ... české knihy. Každý – aspoň nejméně měšťánin (rozuměj měšťan) – by měl pro sebe a pro své dítky domácí knihovnu mít!*“

A k tomu Ryba neúnavně komponuje duchovní díla na český text (to byl velmi průkopnický čin), sestavuje Kancionálek pro českou mládež nebo Radovánky nevinných dítek o vánocích a roztomilou sbírku písní „*Dar pilné mládeži*“ plnou skrytých ponaučení. Neodpustíme si aspoň ukázkou pro ilustraci. V jedné písni něžně Ryba oslovuje klavír:

*„Blaze mi můj klavírku při tobě sedět,
večerní zvlášť hodinku s tebou v nebe letět.
Kéž by moji činové vždy tak čistí byli,
jako tvoji tónové všude radost silí“*

* * *

Milí a drazí přátelé! V Rybově Requiem prosíme za vše minulé, nedořečené. Ve vlasteneckých písních a sborech vzpomínáme na všechny, kteří s čistou duší chránili českou řeč a snažili se o zachování duchovní, morální čistoty českého národa. V chvalozpěvu Laudate Dominum děkujeme – za Naději.

Tomáš Čechal

Příští koncert 16. 12. 2018 v 19 hodin – F. X. Brix: MISSA PASTORALIS.